

Biannual Journal of
Metaphysical Investigations,
Vol.4, No. 8, Fall & Winter 2023-
2024, pp 71-74

Genuine Christianity According to Kierkegaard¹

Amir Abbas Soulikhani²/ Hedayat Alavitabar³

Kierkegaard's aim was to understand Christianity and act according to it. To reach this aim, he first rejects official Christianity and then explains his version of Christianity, that is, the genuine one. Official Christianity has shown itself in the form of academic Christianity and ecclesiastical one. The academic Christianity, whose leading figure is Hegel, on the one hand tries to prove the Christian doctrines with rational arguments and make Christianity reasonable, and on the other hand seeks to justify Christianity with the help of historical evidences. The ecclesiastical Christianity, on the one hand, has a collectivist approach towards Christianity and therefore sacrifices the Christian individual, and on the other hand, transforms Christianity into a social institution and by reducing it to some rites and rituals tries to simplify Christianity. But genuine Christianity walks in an absolutely different way. It rejects reason, collectivism and simplification and puts emphasize on faith, individuality, suffering and passion.

Keywords: Official Christianity, Reason, Collectivism, Simplification, Genuine Christianity, Faith, Individuality, Suffering, Passion.

---

¹ . **Research Paper**, Received: 25/8/2023; Confirmed: 22/10/2023.

² . Ph.D. Candidate in Philosophy of Religion, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. (Corresponding Author) (Kantianist1781@gmail.com)

³ . Associate Professor, Department of Philosophy, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. (alavitabar@yahoo.com)

Introduction

Søren Kierkegaard loved the religious way of life but he didn't pay attention to religious traditions other than Christianity. Although there are some remarks on Ancient Paganism and Judaism in his works, these religions have strong relations with Christianity; Ancient Paganism, whether German or Greco-Roman, was Christianity's rival in Europe and Judaism was its primordial religion with lots of influence on it. Therefore, Kierkegaard's remarks on these religions were due to Christianity but other religions such as Islam, Zoroastrianism and Indian religions are ignored or rarely mentioned. He loved Christianity but of course Christianity in the way that he understood it. In the beginning of the *Fear & Trembling*, quoting from Johannes de silentio, Kierkegaard complains that nobody in his time (modern Era) does not stop with faith and so does not consider faith as the axis that all the life should be shaped around it. As a result, faith lies in the heart of his philosophy. He understands Christianity in his own way and is critical toward everything that has named itself Christianity throughout the history. In this essay, we will clarify the differences between his views and that of the historical and official Christianity to know that what he does not mean of Christianity and secondly, we will discuss those elements that constitute the genuine Christianity.

Conclusion

Kierkegaard is amongst those philosophers who have defended Christianity enthusiastically. Nevertheless, his main effort was not against the skeptics and the atheists but against Christians themselves! In other words, Kierkegaard tried to defend Christianity against those who consider themselves Christians while their conception of Christianity has no strong ties with the essence of Christianity and in many cases, there is explicit contrast between their Christianity and the Doctrines of Jesus Christ. Kierkegaard held that argumentative approach to religion, whether based on philosophical speculations or on historical research, is totally wrong. He also thought that organized historical Christianity, which is manifested in different churches, is far from the teachings of the New Testament. Consequently, He is the frank critic of both academic and ecclesiastical approaches towards Christianity. On the other hand, he tried to show the importance of feelings and emotions in genuine Christianity, therefore according to him Christianity is personal, loving and passionate relationship between the individual and the God which can be achieved by the imitation of Jesus Christ. Hence the life of a true Christian is filled with pain, suffering,

anxiety, humiliation, poverty and other unpleasant things but is also blessed with faith, passion and salvation. From his point of view, only in this way we can manifest our subjectivity since God merely enters a relationship with the single individual. Kierkegaard's project leads to a tough image of Christianity which many people are not able to live in accordance with, but everyone who undergoes it, can reach the shores of happiness and will be freed from Nihilism.

Resources

- *Gospel of Matthew* Published in PDF Format of the King James Version of the Holy Bible, can be downloaded at www.davince.com/bible
- *Gospel of John* Published in PDF Format of the King James Version of the Holy Bible, can be downloaded at www.davince.com/bible
- *First Epistle to the Corinthians* Published in PDF Format of the King James Version of the Holy Bible, can be downloaded at www.davince.com/bible
- *Second Epistle to Timothy* Published in PDF Format of the King James Version of the Holy Bible, can be downloaded at www.davince.com/bible
- Bøgeskov, Benjamin Olivares (2016), *Thomas Aquinas: Kierkegaard's view Based on scattered and uncertain sources*. Published in *Kierkegaard and the Patristic and Medieval Traditions*, New York: Routledge.
- Copleston, Frederick (1946), *Arthur Schopenhauer: Philosopher of Pessimism*. Published by the Jesuit Fathers of Heythrop College, Distributed by the publishers of the Holy See.
- Durant, Will (1963), *the Complete Story of Civilization*, New York: Simon & Schuster.
- Evans, C Stephan (2009), *Kierkegaard: An Introduction*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kellenberger, James (1997), *Kierkegaard and Nietzsche: Faith and Eternal Acceptance*, Hampshire: Macmillan Press Ltd & New York: St Martin Press Ltd.
- Kirmmse, Bruce (1996), *Encounters with Kierkegaard: a life as seen by his Contemporaries*. Collected, Edited, and Annotated by Bruce Kirmmse. Princeton: Princeton University Press.
- Kierkegaard, Søren (2009a), *Concluding Unscientific Postscript*. Translated by Alastair Hannay. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kierkegaard, Søren (2009b), *the Moment and Late Writings*, Translated by Howard & Edna Hong, New Jersey, Princeton: Princeton University Press.
- Kierkegaard, Søren (1991a), *Attack Upon "Christendom"*, Translated by Walter Lowrie, Princeton: Princeton University Press.
- Kierkegaard, Søren (1991b), *Stages on Life's Way*, Translated by Howard & Edna Hong, New Jersey, Princeton: Princeton University Press.
- Kierkegaard, Søren (1991c), *Practice in Christianity*, Translated by Howard &

- Edna Hong, New Jersey, Princeton: Princeton University Press.
- Kierkegaard, Søren (1962), *Philosophical Fragments*, Translated by David Swenson, Princeton: Princeton University Press.
  - Kierkegaard, Søren (1983), *Fear and Trembling & Repetition*. Translated by Howard & Edna Hong, New Jersey, Princeton: Princeton University Press.
  - Kierkegaard, Søren (2012), *Journals and Notebooks: Volume 6, Journals NB11–NB14* Edited by Bruce Kirmmse and K. Brian Söderquist. Princeton: Princeton University Press.
  - Kierkegaard, Søren (2013), *Fear and Trembling & The Sickness Unto Death*. Translated by Walter Lorie. New Jersey, Princeton: Princeton University Press.
  - Kierkegaard, Søren (1996), *Papers and Journals: Judge for yourself*. Translated by Alastair Hannay, UK: Penguin Books.
  - Kierkegaard, Søren. (1990), *For the Self- Examination*, Translated by Howard & Edna Hong, New Jersey, Princeton: Princeton University Press.
  - Kierkegaard, Søren (2003), *Provocations: Spiritual Writings of Kierkegaard*, Compiled and Edited by Charles E. Moore.
  - Locke, John (1999), *An Essay Concerning Human Understanding*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University.
  - Stern, Kenneth (1990), *Kierkegaard on Theistic Proof*, Published in *Religious Studies*, Vol. 26, No. 2, (Jun, 1990, pp. 219-226).
  - Young, Julian (2014), *The Death of God and the Meaning of Life*, London & New York: Routledge.

مسیحیت اصیل از دیدگاه کیر کگور^۱

امیر عباس سولی‌خانی^۲ هدایت علوی‌تبار^۳

چکیده

هدف کیر کگور شناخت مسیحیت و عمل کردن بر اساس آن بود. او برای رسیدن به این هدف، ابتدا مسیحیت رسمی را رد می‌کند و سپس به شرح مسیحیت مورد قبول خود، یعنی مسیحیت اصیل، می‌پردازد. مسیحیت رسمی خود را در قالب مسیحیت دانشگاهی و مسیحیت کلیسای نشان داده است. مسیحیت دانشگاهی، که فرد شاخص آن هگل است، از یک سو می‌کوشد تا آموزه‌های مسیحی را با براهین عقلی اثبات کند و مسیحیت را معقول سازد و از سوی دیگر در پی اثبات حقانیت مسیحیت با توسل به شواهد تاریخی است. مسیحیت کلیسایی از یک سو رویکرد جمع‌گرایانه به مسیحیت دارد و فرد مسیحی را قربانی می‌کند و از سوی دیگر مسیحیت را به نهادی اجتماعی تبدیل می‌کند و با فروکاستن آن به برخی شعائر و مناسک، دست به ساده‌سازی مسیحیت می‌زند. اما مسیحیت اصیل در راهی یکسره متفاوت گام برمی‌دارد و با کنار گذاشتن عقل، جمع‌گرایی و ساده‌سازی، به ایمان، فردانیت

۱. مقاله پژوهشی، تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۶/۴ تاریخ تایید علمی: ۱۴۰۲/۷/۳۰.

۲. دانشجوی دکتری فلسفه دین، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) (Kantianist1781@gmail.com)

۳. دانشیار گروه فلسفه، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران،

ایران. (alavitabar@yahoo.com)

و رنج اهمیت می‌دهد و بر شورمندی تاکید می‌کند.

واژگان کلیدی: مسیحیت رسمی، عقل، جمع‌گرایی، ساده‌سازی، مسیحیت اصیل، ایمان، فردانیت، رنج، شورمندی.

۱. مقدمه

سورن کیرکگور یک‌سره دل در گرو زیست دینی داشت، اما به سنت‌های دینی غیر از مسیحیت توجه نشان نمی‌داد. البته می‌توان در آثار وی اشاراتی به آیین شرک باستانی و نیز یهودیت پیدا کرد، ولی هردوی این ادیان در نسبت تنگاتنگ با مسیحیت بوده‌اند؛ شرک باستانی، خواه یونانی- رومی و خواه آلمانی^۱، رقیب مسیحیت محسوب می‌شد و مسیحیت ناگزیر بود برای رواج در اروپا با آن مواجه شود، و یهودیت نیز دین بالینی مسیحیت بوده و بر دیانت مسیحی تأثیر آشکار داشته است. از این‌رو، اشارات کیرکگور به این دو دین نیز در واقع از ره‌گذر عنایت وی به مسیحیت بوده است. اما سنت‌های دینی دیگر از جمله اسلام، دین زرتشتی و ادیان هندی در آثار کیرکگور یا مدنظر قرار نگرفته‌اند یا از آن‌ها فقط به اشارتی سخن رفته است. او دل‌سپرده مسیحیت بود، البته مسیحیت چنان‌که خود می‌فهمید و می‌شناخت. کیرکگور در آغاز کتاب *ترس و لرز* از زبان یوهانس دِ سلنتیو^۲ شکایت می‌کند که در زمانه او (یعنی دوران مدرن) هیچ‌کس در خود ایمان توقف نمی‌کند و ایمان را چونان محوری که تمامت زندگی را می‌توان حول آن شکل داد به حساب نمی‌آورد. به زعم وی: «در روزگار قدیم، وضع به گونه‌ای دیگر بود. زیرا که ایمان وظیفه‌ای برای کلیت زندگی

---

۱. آیین شرک‌آمیز رایج در آلمان و اسکاندیناوی کهن؛ مبتنی بر پرستش خدایانی چون اودین، ثور و ...
۲. یوهانس دِ سلنتیو یا یوحنا یوحنا یوحنا، نام مستعار است که اثر به قلم اوست. کیرکگور بخش مهمی از آثار خویش را با توسل به همین نام‌های مستعار قلمی کرده است. باید عنایت داشته باشیم که صفت خاموش بر این مهم دلالت می‌کند که بعضی از تصمیمات را نمی‌توان با تکیه بر استدلالی معتبر، موجه ساخت، به‌سان تصمیم ابراهیم جهت ذبح فرزند که به‌زعم کیرکگور، قابل توضیح و توجیه نیست (Kierkegaard, 2013: viii & ix).

به‌شمار می‌رفت، زیرا فرض بر آن بود که مهارت ایمان آوردن امری نیست که در طول چند روز یا چند هفته بتوان آن را فراچنگ آورد» (Kierkegaard, 1983, p 7). بدین ترتیب ایمان دینی در کانون فلسفه کیر کگور قرار دارد. بیان شد که کیر کگور، مسیحیت را به شیوه خود می‌فهمید و نسبت به آن چه که در طول تاریخ به‌عنوان دیانت مسیحی مطرح شده بود، انتقادهای جدی داشت. لذا در آغاز به مرزبندی وی با مسیحیت تاریخی و رسمی خواهیم پرداخت تا به‌نحو سلبی دریابیم که وی از مسیحیت چه چیز را مراد نمی‌کند، آنگاه که این مهم به انجام رسید به مولفه‌هایی می‌پردازیم که ایجاباً قوام‌بخش درک وی از مسیحیت اصیل است.

۲. جنبه سلبی

مسیحیت کیر کگوری با آن چه معمولاً مسیحیت پنداشته می‌شود تفاوت بسیار دارد. البته این سخن بدان معنی نیست که او هیچ نسبتی با بزرگان سنت مسیحی ندارد. برای نمونه می‌دانیم که کیر کگور در فضای فکر مسیحی، و به‌ویژه الهیات پروتستانی پرورش یافته بود و تأثیر شعار لوتری «تنها ایمان ما را بس!» (Sola fide!) در کار وی مشهود است. با این همه مسیحیتی که او به ترویجش همت گمارده با راست‌گیشی مسیحی فاصله بسیار دارد، به طوری که مسیحیت نهادینه تاریخی مورد نقد شدید وی قرار گرفته است. مسیحیت رسمی ابعاد مختلف دارد و کیر کگور تلاش کرده تا تمام این ابعاد را مورد نقادی قرار دهد. به‌نظر می‌رسد اصلی‌ترین این ابعاد جنبه‌های فکری و اجتماعی مسیحیت رسمی باشد که مورد نخست در قالب مسیحیت دانشگاهی و مورد دوم در شکل مسیحیت کلیسایی ظهور یافته است.

۲.۱. مسیحیت دانشگاهی

مسیحیت دانشگاهی یا آن چه کیر کگور «دینداری الف» می‌خواند، در واقع دینداری آب رفته‌ای است که از کوره آزمون عقلانی، سربلند بیرون آمده و با عیار تفکر فلسفی سنجیده

شده است. نمونه این قسم دینداری را می‌توان در نظرورزی‌های فلسفی فرزنانگان سده‌های میانه سراغ گرفت. توماس آکویناس، دانتز اسکوتس و نام‌دارانی از این دست، کوشیدند جامعه عقلانیت یونانی را بر پیکر مسیحیت بپوشانند و آن را به زیور برهان و استدلال بیارینند. این قسم کوشش‌ها نزد پاره‌ای اندیشمندان دوران نو نیز تداوم یافت. نظرورزی فلسفی در آغاز سده نوزدهم چنان بال و پر گرفت که کوشید مسیحیت را نیز در خود مستحیل سازد. به دیگر سخن اگر آکویناس تلاش می‌کرد در باب وجود خداوند یا درباره صفات وی به بحث‌های مابعدالطبیعی متوسل شده، از خوان نعمت مشایبان پیش از خود، توشه‌ای برای مسیحیت برگیرد، هگل فلسفه را در جایگاهی فوق مسیحیت قرار داد و دین را دمی گذرا در تاریخ خودشکوفایی روح مطلق قلمداد کرد. جولیان یانگ در شرح مراد کیرکگور از دینداری الف خاطر نشان می‌سازد که این دینداری شکلی از فلسفه نظری است که می‌کوشد خداوند را به نحو حقیقتی درون ماندگار تبیین نماید و نه باشنده‌ای ماورایی. در این نگرش خداوند مبدل به تمامت تاریخ و تمامت واقعیت لایتناهی خواهد شد. در این تلقی مرز میان دنیا و عقبا منتفی گشته و عقبا به درون دنیا منتقل شده است. به دیگر سخن، باور به سرای بازپسین، که لایه‌ای ژرف‌تر از هستی بود، به شکل باور به آینده تاریخ درآمده که امر مطلق در یک روند خودشکوفاننده آن را محقق خواهد ساخت. یانگ، فیلسوفان ایده‌باور آلمانی، و به‌ویژه هگل را که تحت تأثیر اسپینوزا قرار گرفته‌اند، در این عرصه عمده‌ترین دشمن کیرکگور معرفی می‌کند (Young, 2014, p 41). کلیر کارلایل نیز یادآور می‌شود که از نگاه کیرکگور، دینداری الف در بهترین حالت می‌تواند تاحدی از تعلق خاطر آدمی نسبت به امور مادی بکاهد و برای وی آرامش و تسلی خاطر به همراه بیاورد، اما در نشان دادن سرشت گناه‌آلود زندگی بشر به وی یک‌سره ناتوان است و این ماهیت گناه‌آلوده از نگاه مسیحیت دقیقاً همان موضوع محوری‌ای است که قابل چشم‌پوشی نتواند بود (کارلایل، ۱۳۹۸، ص ۱۰۷).

در نتیجه کیر کگور نه چونان آکویناس می‌خواست فلسفه در خدمت مسیحیت باشد، و نه به‌سان هگل می‌خواست فلسفه را صورت کامل شده‌ی دین معرفی کند. او در کتابی خواننده بود که آکویناس در *جامع‌الهیات*، ۱۵۰۰۰ برهان برای به‌کرسی‌نشانیدن تعالیم مسیحیت اقامه کرده است! (Bøgeskov, 2016, p 190) اینکه چنین تصویری از آکویناس چقدر معتبر است محل پرسش نیست، مهم آن است که کیر کگور از اساس با رویکرد عقلانی به مسیحیت مخالف بود. فردریک کاپلستون، به‌عنوان یک کشیش یسوعی فیلسوف مشرب، از قدیس توماس آکویناس به‌عنوان فیلسوفی یاد می‌کند که برای به‌کرسی‌نشانیدن نظرات فلسفی خویش همه‌جا به اقامه برهان متوسل شده است و بیش از هر فیلسوف دیگری توانسته، فلسفه‌ای عینی عرضه کند که بر شهودها و دریافت‌های شخصی وی مبتنی نباشد. به‌دیگر سخن، از ره‌گذر مطالعه آثار فلسفی آکویناس قادر نخواهیم بود تا به حیات باطنی و وضعیت روحی قدیس نامدار پی ببریم، زیرا او خود را در پس‌زمینه نگه داشته و نظام فلسفی خود را تا جایی که توانسته چونان حقیقتی عینی و غیرشخصی بسط داده است (Copleston, 1946, p x). اگر کیر کگور با این سطور از کاپلستون مواجه می‌شد، بی‌تردید شدیداً به خشم می‌آمد زیرا کیر کگور به‌روشنی هرچه تمام‌تر بر این عینیت‌جویی و حقیقت‌طلبی استدلالی، قلم‌بطلان کشیده و در اثر مبسوط خویش، مؤخره غیرعلمی نهایی متذکر شده است: «مسیر تأمل عینی، سوژه را به امری عَرَضی و وجود را به چیزی بی‌تفاوت و در حال نابودی تبدیل می‌سازد. مسیر این تأمل با دور شدن از سوژه به حقیقت عینی می‌انجامد، و در حالی که سوژه و سوژه‌گی او بی‌تفاوت می‌شوند حقیقت نیز اینگونه می‌شود و اعتبار عینی آن هم دقیقاً همین است؛ زیرا علاقه نیز هم‌چون تصمیم، ریشه در سوژه‌گی دارد. بدین ترتیب مسیر تأمل عینی اکنون به اندیشه انتزاعی، به ریاضیات، به انواع گوناگون معرفت تاریخی می‌انجامد و همواره از سوژه دور می‌شود، سوژه‌ای که بود و نبودش از منظر عینی به‌درستی بی‌نهایت بی‌تفاوت می‌شود - بله به‌درستی زیرا همان‌طور که هملت می‌گوید، بودن

و نبودن فقط اهمیت سوژه گونه دارند» (Kierkegaard, 2009a: 162 & 163). طرفه آن که توصیف ستایش آمیز کاپلستون از قدیس توماس به عنوان کسی که عقب ایستاده تا برهان و استدلال، قوت و قدرت عینی خویش را به نمایش درآورد، از دید کیر کگور نه تنها ارزش نیست، بلکه ضد ارزش است؛ زیرا سایه سنگین همین عینیت، سوژه گی انسان را از نظر پنهان داشته و آن را به حاشیه رانده است و وجود توماس دیگر تأثیری در آن چه گفته نخواهد داشت.

۲،۲. نقد فلسفه هگل

اما برای کیر کگور، هگل بسی بدتر از آکویناس است؛ نگارنده ترس و لرز معترف است که فیلسوفی دقیق‌النظر نیست و نمی‌خواهد ایمان را در یک دستگاه فلسفی جای دهد (Kierkegaard, 1983, p 7). اشاره نویسنده طعنه مشخصی است به هگل که فلسفه‌اش را می‌توان مثل اعلای نظام‌سازی نظوروزانه دانست، فلسفه‌ای که می‌کوشد تمام شئون هستی و تمام آنات تاریخ جهان را درون یک دستگاه مفهومی منسجم تعبیر و تفسیر کند. کیر کگور در تقبیح این نظام‌سازی بر این نکته دست می‌گذارد که اگر شخص فیلسوف مشرب که مشغول نظوروزی‌های منطقی و برساختن یک دستگاه فکری است، به قدر کفایت انسان باشد و از خصال انسانی خود تهی نشده باشد، آنگاه خواهیم دید که این قسم شارلاتان‌بازی‌ها آهسته آهسته رنگ خواهند باخت (Kierkegaard, 2009a, p 100). کیر کگور بر آن است که اساساً تفلسف نظام‌مند درباب زندگی کاری است نشدنی، زیرا که اندیشه نظام‌مند و «فرجام یافتگی» مفاهیمی متناظر هستند، حال آن‌که زندگی هم‌چنان در جریان است و به فرجام نیامده است. درواقع نگرش نظام‌مند ناچار است برای مواجهه با زندگی آن را چونان امری پایان یافته تلقی کند تا بتواند از پس فهمیدن‌اش برآید و این مستلزم آن است که زندگی را از زندگی بودن ساقط سازد (Ibid). کیر کگور در برابر فیلسوفان نظام‌ساز، که هگل را مصداق کامل عیار ایشان قلمداد کرده است، یادآور می‌شود که ما خود غوطه‌ور

در زندگی هستیم و نمی‌توانیم آن را به مقوله‌ای برای تفلسف خویش مبدل سازیم، زیرا که این امر مستلزم محیط بودن بر زندگی است، در حالی که ما محاط در زندگی هستیم. او یادآور می‌شود که چنین کاری تنها از خداوند ساخته است (Ibid: 101). بدین ترتیب کسی که به تفلسف نظام‌مند مشغول است در حقیقت بر کرسی خداوندی تکیه کرده است و این ویژگی شرک‌آمیز، که از دید کیر کگور اصلاً قابل پذیرش نیست، در فلسفه‌هنگلی بیش از هر جای دیگری مصداق یافته است. اما کیر کگور می‌داند که ایده‌باوری مطلق‌هنگل نه تنها در باب تمامت زندگی نظریه‌پردازی کرده، بلکه خداوند، دین، طبیعت و امور فراوان دیگری را نیز موضوع مطالعه خویش قرار داده است.

کارلایل بر آن است که هنگل معتقد بود هنر، دین و فلسفه هر یک بیانی متناسب مقتضیات خویش از حقیقت به دست می‌دهند؛ بیان هنرمندانه متکی به حس، بیان دیندارانه متکی بر خیال، و بیان فیلسوفانه متکی بر مفاهیم عقلی است و چون به‌زعم او بیان مفهومی و عقلی در واقع دقیق‌ترین و روشن‌ترین شیوه بیان حقیقت است، لذا فیلسوف نه تنها باید حقایق حسی و خیالی موجود در هنر و دین را به شیوه‌ای بهتر از خود آن‌ها بیان نماید، بلکه باید حقایق پراکنده در درازنای تاریخ فلسفه را نیز در قالب یک دستگاه مفهومی منسجم گرد هم آورد و بر تضادهای آن‌ها غلبه کند. این بلندپروازی زمانی تشدید می‌شود که بدانیم از نگاه هنگل آنچه واقعی است، معقول است و آنچه معقول است هم واقعی است. بدین ترتیب وقتی هنگل در قالب دیالکتیک تاریخی خویش، به بیان مراتب آگاهی می‌پردازد، در واقع این خود روح مطلق است که حقیقت خویش را از زبان فکر انسانی بیان کرده و فلسفه‌هنگلی به خودبیان‌گری واقعیت مبدل گشته است (کارلایل، ۱۳۹۸، ص ۶۶). این که هنگل به‌راستی تا بدین اندازه بلندپرواز بوده است یا خیر، فعلاً موضوعیت ندارد، آنچه مهم است این موضوع است که کیر کگور، هنگل را این‌طور می‌دیده و این‌گونه می‌فهمیده است. هنگل با نشان دادن این درهم‌تنیدگی میان اندیشه آدمی و اندیشه روح مطلق، کوشش کرد تا بر شکاف میان

انسان و خداوند پل بزند و دیندار بودن را هرچه آسان‌تر کند (اندرسون، ۱۳۸۷، ص ۶۰). کیرکگور با این ساده‌سازی هیچ میانه‌ای نداشت. خواهیم دید که او تلاش کرد تا مسیحیت اصیل را با همان دشواری راستینی که داشت عرضه نماید و از هرگونه امتیاز دادن به هم‌عصران خویش، که در جستجوی راحتی و آسودگی در تمام حوزه‌ها، از جمله در دین، بودند پرهیزد. او به صراحت خاطر نشان ساخت که ایمان همان نقطه‌ای است که باید در آن متوقف شویم نه آن که به‌سان هگلیان، بکوشیم دین و ایمان را در امر کلی و عقلانی، یعنی فلسفه، منحل سازیم!

علاوه بر این، کیرکگور باور داشت که رویکرد عقل‌گرایانه در مواجهه با دین، یک‌سره از احساسات و عواطف تهی است، زیرا این مقتضای عینی‌اندیشی است که از هرگونه شور و شوقی تهی باشد. به عبارت دیگر در شرایطی که فیلسوف هگلی مشرب می‌کوشد با عینک ژرف‌اندیشی مابعدالطبیعی مسائل بنیادین را حل و فصل کند، کیرکگور به وی گوشزد می‌کند که ایمان یک عین خنثی نیست که بنا باشد این‌گونه بدان بنگریم. او از عصر جدید به‌عنوان زمانه‌ای یاد می‌کند که شور و شوق را به سود دانش کنار گذاشته است (Kierkegaard, 1983, p 7). کیرکگور در کتاب *حمله به جهان مسیحیت*، این فقدان شور و شوق را بدترین شکل لاقیدی و بی‌تفاوتی معرفی کرده است. وی یادآور می‌شود که مردمان فکر می‌کنند بی‌تفاوتی در واقع عبارت است از این که شخصی پیرو هیچ دینی نباشد، اما بی‌دینی هم می‌تواند شورمندانه باشد. به‌زعم کیرکگور بدترین شکل بی‌تفاوتی، که از قضا رایج‌ترین صورت آن هم هست، عبارت است از این که پیرو دینی به‌خصوص باشیم ولی دینداری ما، دینداری‌ای آب‌رفته باشد که فاقد هرگونه شور و شوق است، این درحالی است که از دید وی دین اساساً داشتن شورمندی است (Kierkegaard, 1991a, : 185). کیرکگور از همین‌رو بر آن پای می‌فشرد که باید حقیقتی را بجویم که از آن ما باشد، حقیقتی که تعهد شورمندانه ما نسبت به خود را در وجودمان برانگیزد و سبب‌ساز تحولی

وجودی در ما گردد. او در یادداشتی که در گیلججه^۱ نگاشته بدین موضوع اشارتی روشن داشته است: «مسئله، یافتن حقیقتی است که برای من حقیقت باشد؛ یافتن ایده‌ای که بتوانم برای آن زندگی کنم و بمیرم. در این جا یافتن آن چه که «حقیقت عینی» اش می‌خوانند به چه کار می‌آید؟ این که قادر باشم تا در نظام‌های فیلسوفان کنکاش کرده، ایشان را بازخواست نمایم و ناسازگاری‌هایشان را خاطر نشان سازم، به چه درد می‌خورد؟ این که بتوانم نظریه‌ای در باب دولت پیروم و اجزاء را از این سو و آن سو گردآورده، در قالب یک کل ترکیب نمایم و جهانی بسازم، که بنا نیست خود در آن بزم و تنها برای نمایش به دیگران است، به چه کار می‌آید؟» (Kierkegaard, 1996, Gilleleje: August 1835). سوئه دیگر مخالفت کیر کگور با هگل به این برمی‌گشت که به‌زعم کیر کگور، ایده‌باوری مطلق هگل، تفرد آدمی را به پای روح مطلق و تجلیات آن، از جمله دولت و جامعه، فدا می‌سازد در حالی که دینداری حقیقی، انسان را به معنای واقعی به تفرد نائل می‌آورد. این مضمونی است که در نقد کیر کگور بر مسیحیت کلیسایی بدان باز خواهیم گشت.

۲،۳. نقد برهان‌آوری بر اثبات وجود خداوند

دیدیم که کیر کگور نه فقط با فلسفه هگل بلکه حتی با دیگر اشکال تتبعات مابعدالطبیعی در باب دین نیز مخالف است. در این میان موضوع اثبات وجود خداوند جایگاه مهمی دارد. کیر کگور با کسانی که می‌کوشند در این حوزه برهان اقامه کنند، سخت مخالف است. او تلاش می‌کند تا با طرح نقدهای نکته‌سنجانه، نشان دهد چنین استدلال‌هایی اساساً از پس به کرسی نشاندن مدعای خود بر نمی‌آیند. برای نمونه وی به برهان هستی‌شناختی اشاره می‌کند که در شکل دکارتی آن، که مدنظر کیر کگور قرار گرفته، چنین است: ۱. خداوند بنا بر تعریف، واجد جمیع کمالات است ۲. وجود، یکی از کمالات است ۳. در نتیجه خداوند وجود دارد (بارنز، ۱۳۸۶، ص ۴۸). کیر کگور در نقد می‌گوید این استدلال فریب‌آمیز است

۱. شهری تفریحی که کیر کگور تعطیلاتی تابستانی را در آن‌جا گذرانده بود.

و باید وجود خداوند را از ابتدا مفروض انگاشته باشد، زیرا در غیراین صورت چنین شکلی پیدا خواهد کرد: یک موجود متعالی که وجود ندارد، باید جامع جمیع کمالات از جمله وجود باشد. بنابراین موجود متعالی‌ای که وجود ندارد باید وجود داشته باشد! (Kierkegaard, 2009a: 280). مراد وی آن است که این برهان نوعی مصادره به مطلوب است و ناچار است وجود خداوند را مسلم بگیرد زیرا در غیراین صورت وضع غریبی پیدا خواهد کرد.

کیر کگور درباب استدلال‌های جهان‌شناختی و غایت‌شناختی نیز به طرح انتقاد مهمی دست زده است. یوهانس کلیماکوس^۱ در کتاب *پاره‌نوشته‌های فلسفی* به این پرسش می‌پردازد که مراد از «خداوند» در این استدلال‌ها چیست؟ آیا خداوند یک امر ناشناخته و مجهول است که ما کوشش می‌کنیم تا وجود وی را به کرسی بنشانیم، یا ما تصویری از خداوند به مثابه علت جهان یا غایت‌بخش و نظم‌دهنده جهان در سر داریم و آنگاه مشغول اثبات هستی او شده‌ایم؟ به‌دیگرسخن آیا ما با امری ناشناخته مواجه‌ایم که تنها نام *خداوند* را بر آن اطلاق می‌کنیم (Kierkegaard, 1962: 49)، یا آن‌که از او تعریف و توصیفی، هرچند کلی به‌عنوان علت یا ناظم در ذهن داریم و وجود او را با استناد به آثار و افعالش اثبات می‌کنیم؟ (Ibid: 52). اگر شق اول را بپذیریم آنگاه نخواهیم توانست قدم از قدم برداریم، زیرا که اصلاً مشخص نیست از چه صحبت می‌کنیم و اگر شق دوم را بگیریم آنگاه به استدلالی دوری درغلتیده‌ایم که ابتدا تصویری از خداوند را مفروض گرفته و سپس طبیعت را وفق آن تصور چنان تفسیر کرده که بتواند شواهدی برای تصدیق آن تصور به‌دست دهد (Ibid: 54). استرن، لب کلام کیر کگور را در قالب یک قیاس دوحدی صورت‌بندی کرده است:

۱. اگر خداوند امری موهوم و ناشناخته باشد، آنگاه اثبات وی ممکن نیست.

۲. اگر خداوند مفهومی در قالب آفریننده جهان داشته باشد آنگاه هیچ استدلال غیردوری

---

۱. یکی از نام‌های مستعار کیر کگور

میسر نخواهد بود.

۳. خداوند یا ناشناخته است یا مفهومی از وی مدنظر داریم.

۴. بنابراین یا استدلالی در دست نداریم یا استدلال‌مان دوری است (Stern, 1990: 225). حاصل آنکه کیر کگور استدلال‌های هستی‌شناختی، جهان‌شناختی و غایت‌شناختی را مردود دانست و بدین ترتیب بر جملگی براهین سنتی اثبات وجود خداوند، که در الهیات طبیعی اقامه شده بودند، خط بطلان کشید. جالب توجه است که گرچه بی‌اعتنایی کیر کگور به الهیات فلسفی، قرابتی با نقدهای هیومی - کانتی بر مابعدالطبیعه سنتی دارد، اما دغدغه‌ای یک‌سره متفاوت با دغدغه‌های روشن‌اندیشان سده هجدهم را دنبال می‌کند. کیر کگور تنها مترصد این امر نیست که استدلال‌های خداشناختی را نقادی کند، بلکه در پی آن است که رهیافت استدلالی بدین موضوع را از بیخ و بن براندازد. استیون اونس بر آن است که این رویکرد کیر کگوری شباهت تام و تمامی با رویکرد معرفت‌شناسی اصلاح شده و دیدگاه فیلسوفان معاصر چون آلوین پلنتینگا دارد، زیرا هر دو منکر نظریه‌ای هستند که شاخصه اصلی عصر روشنگری است، نظریه‌ای که ما را فرامی‌خواند تا باورهای خویش را با شواهد و قرائن متناسب کنیم. در واقع کیر کگور و پلانتینگا هر دو به‌زعم اونس بر آنند که ما نمی‌توانیم در جایگاهی خداگونه نشسته و چنان استدلال کنیم که شکاکیت را یک‌سره از میدان بیرون برانیم (اونس، ۱۳۹۷، ص ۵۳-۵۴). کیر کگور تصریح می‌کند که اگر بنای دینداری‌مان را بر چنین استدلال‌هایی بگذاریم، در واقع تکیه بر ستونی لرزان کرده‌ایم و هرآن باید نگران روی دادن امری هولناک باشیم، نگران این که استدلال‌مان باطل شود و از میان برود (Kierkegaard, 1962, p 52). پس اساس ایمان را بر چنین پایه لرزانی گذاشتن، مصداق خشت بر آب زدن است. گذشته از این، کیر کگور در مؤخره غیرعلمی‌نهایی که تکمله‌ای بر پاره‌نوشته‌های فلسفی است، یک گام پیشتر می‌گذارد و می‌گوید رویکرد استدلالی نه تنها بی‌حاصل بلکه اهانت‌بار است: «زیرا اثبات کردن وجود شخصی که حی و

حاضر است، بی‌شمانه‌ترین اهانت‌ها محسوب می‌شود، چرا که عملی به‌منظور مسخره کردن اوست [...] چگونه ممکن است کسی اجازه دهد تا وجود او را ثابت کنند؟ مگر این که پیشتر اجازه داده باشد تا او را نادیده بگیرند! و اگر کسی بخواهد وجود او را ثابت کند، کاری بس مسخره‌آمیز انجام داده و خواسته وجود دیگری را در روی خود وی اثبات نماید! وجود یا حضور یک پادشاه عموماً واجد ویژگی اظهار فرمان‌برداری و انقیاد [از جانب دیگران نسبت به او] است. حالا اگر کسی بخواهد در حضور چنین شخص محترمی، وجود او را ثابت کند چه می‌شود؟ آیا موفق به اثبات وجود او خواهد شد؟ نه! بلکه تنها حماقت خود را عیان می‌سازد، زیرا حضور او به‌واسطه اظهار فرمان‌برداری [دیگران] اثبات می‌شود [...] بنابراین وجود خداوند نیز به‌واسطه پرستش اوست که اثبات می‌گردد و نه به مدد براهین! (Kierkegaard, 2009a, p 456 & 457).

۲،۴. نقد پژوهش‌های تاریخی

دانستیم که کیرکگور نسبت به تبعات مابعدالطبیعی درباب وجود خداوند نظر مساعدی نداشت، اما گونه دیگری از نظرورزی درباب دین نیز وجود دارد که بسیار مهم است و کیرکگور توجه ویژه‌ای نسبت به نقد آن نیز مبذول داشته است، یعنی استدلال‌هایی که بر شواهد منبعث از مطالعات تاریخی تکیه دارند. عنایت کیرکگور به این بحث از دو جهت است: نخست این که مسیحیت متکی بر رویدادهای تاریخی است؛ حیات عیسی مسیح به‌عنوان تجسد خداوند و مرگ او بر بالای صلیب برای پرداخت کفاره گناهان و برخاستن وی از مرگ، همگی برای مسیحیان از اعلا درجه اهمیت برخوردار هستند و تمام این امور حسب ادعا، رویدادهایی تاریخی‌اند. قدیس پولس در رساله اول به قرن‌تیان، تنها در اهمیت یکی از این موارد چنین می‌گوید: «اگر چنین موعظه کرده‌ایم که مسیح از مرگ برخاسته است آنگاه چطور شماری از شما می‌گویید که رستخیز مردگان ممکن نیست؟ اگر رستخیز مردگان ممکن نباشد آنگاه مسیح برخاسته است و اگر مسیح برخاسته باشد آنگاه جملگی

آنچه ما موعظه کرده‌ایم بیهوده بوده است و ایمان شما نیز بیهوده خواهد بود. آری، در این صورت ما شاهدان دروغین خداوند شده‌ایم، زیرا ما گواهی داده‌ایم که خداوند، مسیح را برخیزانده، حال آن که چنین نکرده است و مردگان برنخواهند خاست. و اگر مردگان برنخیزند، مسیح نیز برنخاسته است، و اگر مسیح برنخاسته باشد، ایمان شما بیهوده است و شما هنوز در گناهان خود غوطه‌ورید» (15:17-15:12, {1st to Corinthians, 2006}).

اما دلیل دیگر توجه کیرکگور به شواهد تاریخی، رشد روزافزون پژوهش‌های انتقادی مربوط به کتاب مقدس در سده نوزدهم است که عصر وی محسوب می‌شود. کیرکگور به این امر عنایت داشت که برای حصول حقیقت تاریخی ناگزیر هستیم تا به مطالعه نقادانه گزارش‌های تاریخی همت بگماریم (Kierkegaard, 2009a, p 19). به‌دیگر سخن، تاریخ‌پژوهی که داعیه تاریخ‌نویسی علمی را دارد باید بکوشد تا شواهد مادی و غیرمادی را در پیوند با حادثه تاریخی مورد مطالعه، به‌نحو منصفانه و بی‌طرفانه گردآوری و بررسی نماید. او نه تنها باید گزارش‌های راویانی را که یک رویداد تاریخی را از ابعاد مختلف و از منظرهای گوناگون حکایت کرده‌اند بخواند، بلکه باید به یافته‌های مادی و شواهد باستان‌شناختی نیز عنایت داشته باشد و از کنار هم گذاشتن منصفانه روایات افراد و شواهد مادی به یک نتیجه‌گیری علمی دست پیدا کند. ولی کیرکگور بر آن است که این فرآیند هرگز به چیزی بیش از حدس و گمانه‌زنی منجر نخواهد شد و هرگز یقین مورد انتظار ما را فراهم نخواهد آورد. او شرایطی فرضی را پیش می‌کشد که بنا بر آن یک مورخ آگاه و برجسته تا هفتاد سالگی در زمینه مطالعاتی خود به دستاوردهای بزرگی نائل شده و پژوهش‌های فراوانی را به ثمر رسانده است اما درست دو هفته پیش از مرگش، به اثر تازه منتشر شده‌ای برمی‌خورد که گفته می‌شود باب جدیدی در بحث گشوده و به طرف دیگر ماجرا نور تابانده است (Ibid: 21). بدین ترتیب هیچ دور از ذهن نیست که شرایط فرضی کیرکگور درباب زیر و رو شدن مطالعات تاریخی در اثر پیدا شدن یک سند تازه، محقق شود. مشکل آن‌جاست که

بخواهیم اساس مسیحیت را بر یافته‌های تاریخ دانان متکی کنیم. کیرکگور با این رویه هیچ هم‌دل نیست: «اگر مسیحیت را چونان سندی تاریخی تلقی کنیم، آنگاه کار مهمی که باید انجام شود همانا به دست آوردن گزارش‌های کاملاً قابل اعتماد از این امر است که آموزه‌های مسیحیت به‌واقع چه هستند. در این جا اگر شخص پژوهشگر بی‌اندازه به نسبت خود با این حقیقت علاقمند باشد آنگاه بی‌درنگ ناامید خواهد شد، زیرا دریافتن این مسأله بسیار آسان است که وقتی پای تاریخ در میان باشد، بیشترین یقینی که می‌توان حاصل کرد همانا تخمین است! و تخمین برای آن که مبنای سعادت قرار گیرد بس نابسنده است» (Ibid). مراد کیرکگور آن است که اگر شخصی مشتاق کشف حقیقت درباب وثاقت رویدادهای اصلی یک دین باشد، باید به مطالعات تاریخی روی بیاورد که خود متکی به بررسی انتقادی اسناد و روایت‌ها هستند، اما از آن جا که نمی‌توانیم درباب گزارش‌های تاریخی به نتیجه‌ای قطعی برسیم، لذا حاصل مطالعات تاریخی چیزی جز تخمین نخواهد بود. پیداست آنان که رویدادهای گذشته را روایت کرده‌اند خود از موضع و منظری خاص به روایت‌گری نشسته‌اند و مفروضات و پیش‌پنداشته‌های‌شان در روایت‌گری سرریز کرده است. لذا کسی که بخواهد حقیقت دین را بر مطالعه تاریخی مبتنی کند، به‌سان کسی که در جستجوی برهان بر وجود خداوند است، خشت بر آب زده است. پس تحصیل سعادت ابدی از رهگذر چنین تأملاتی ناممکن است (Ibid: 29).

۳. مسیحیت کلیسایی

آن‌چه تا بدین جا آمد تنها بخشی از چیزی است که کیرکگور مسیحیت اصیل نمی‌داند. چه بسا کسی از ژرف‌اندیشی فلسفی و معلومات تاریخی بی‌بهره باشد، اما کماکان خود را مسیحی بداند و در اجرای مراسم و آیین‌های کلیسایی اهتمامی تام بورزد. در این راستا اگر به خود واژه کلیسا توجه کنیم نکته مهمی بر ما آشکار خواهد شد؛ کلیسا از واژه یونانی *کلیسیا* مشتق شده است که به معنی مجمع شهروندان است. همین واژه در بافت مسیحیت

معنای امت مؤمنان را بر خود می‌گیرد. کیر کگور این شکل دینداری را که در واقع دینداری جمع‌گرایانه است، مسیحیت حقیقی نمی‌داند. او هیچ ارزشی برای شمار فراوان آنان که خود را مسیحی می‌انگارند، قائل نبود زیرا مسیحیت برای ایشان دینی آباء و اجدادی است که از کودکی با آموزه‌های آن خو گرفته‌اند و رشد کرده‌اند. کیر کگور در کتاب *حمله به جهان مسیحیت* زیر عنوان «اثباتی بر این امر که عهد جدید دیگر حقیقی نیست»، به ترسیم دو تصویر می‌پردازد و از درون آن استدلال کنایه‌آمیزی بیرون می‌کشد. نخستین تصویر مبتنی بر تعالیم عیسی مسیح در عهد جدید است که بنابر آن راهی که به حیات جاودان ختم می‌شود، راهی است تنگ و باریک که کثیری از آدمیان را یارای عبور از آن نیست و تنها شمار اندکی از آن عبور خواهند کرد. اشاره کیر کگور به این آیات *انجیل متی* است که در آن‌ها، مسیح به روشنی از این امر سخن گفته که راه منتهی شونده به هلاکت و نابودی، راهی است پهن و عریض و دروازه جهنم بزرگ و گشوده است، اما راهی که به حیات جاودان ختم خواهد شد راهی است باریک و دروازه نجات کوچک است (Matthew, 2006, p {7:13} & {7:14}). تصویر دوم ناظر به زمانه خود او در دانمارک است که بنابر آن، چنان تلقی آسان‌گیرانه‌ای از مسیحیت رایج گشته که همگان به اتفاق یکدیگر مشغول عبور از مسیری بسیار عریض و گذر از دروازه‌های همواره گشوده هستند! مسیری بسیار هموار و مناسب برای عبور توده‌ای و برای عبور انبوه مردمانی که همگی شان مسیحی هستند! (Kierkegaard, 1991a, p 105). کیر کگور با کنار هم گذاشتن این دو تصویر، یک قیاس دوحدی مطرح می‌سازد: یا تلقی برآمده از تصویر نخست در باب مسیحیت درست است و یا تلقی مربوط به تصویر دوم. از آن‌جا که از نگاه اکثر مردمانی که خود را مسیحی معرفی می‌کنند، دومی درست است، پس تلقی نخست کاذب است و بدین ترتیب عهد جدید دیگر حقیقی نخواهد بود! او تصریح می‌کند که به همان نسبت که همه دانمارکی‌ها مسیحی هستند و دروازه باز است و راه عریض است، عهد جدید هم فاقد حقیقت است (Ibid).

کیرکگور برای دست انداختن و به سخره گرفتن مسیحیت رسمی، حتی از این سخن می‌گوید که در کشوری پیرو کلیسای مسیحی و دارای ملتی مسیحی، که هرطرف را نگاه می‌کنید سخن از مسیحیت است و هرجا را نظاره می‌کنید «شاهدان حقیقت» را خواهید دید، دیگر عجیب نخواهد بود که از مسیحی بودن حیوانات اهلی چون اسب، گاو و سگ هم سخن بگوییم! حتی در این شرایط عجیب نخواهد بود که فرزندان این حیوانات اهلی نیز مسیحی به دنیا بیایند! (Ibid: 106). کیرکگور می‌گوید مسیحی انگاشتن جمله‌گی متولدان در یک کشور مسیحی، مبدل به یک بُنداشت و اصل موضوع شده است که مسلم گرفته می‌شود؛ حتی اگر روشنفکری را پیدا کنیم که به آشکارگی تمام، خود را غیرمسیحی بداند و مسیحیت را دروغ بینگارد، بازهم از او دست نمی‌کشیم و وی را مسیحی خواهیم انگاشت (Ibid:107). کیرکگور این مطلب را در مؤخره غیرعلمی نهایی نیز مطرح کرده است؛ زنی در پاسخ این پرسش شوهرش که آیا مسیحی هست یا نه چنین می‌گوید: «شوهر نازنین من، چطور ممکن است که چنین افکاری در سرت غوطه بخورند؟ آیا تو مسیحی نیستی؟ مگر دانمارکی نیستی و مگر نه آن که کتاب جغرافیا به ما می‌آموزد که دین غالب مملکت دانمارک همانا مسیحیت لوتری است؟ یهودی که نیستی، از پیروان محمد هم که نیستی، پس چه می‌توانی باشی؟ هرچه باشد، هزارسال است که شرک از دانمارک رخت بر بسته است، بنابراین می‌دانم مشرک هم نیستی. آیا وظایف خود را در اداره، آن‌طور که از یک کارمند درستکار دولت انتظار می‌رود، خوب انجام نمی‌دهی؟ آیا عضوی درستکار از ملتی مسیحی و دولتی لوتری نیستی؟ [البته که هستی] بنابراین باید مسیحی باشی» (Kierkegaard, 2009a, p 44 & 45).

گفتیم که یکی از موارد اختلاف صریح میان کیرکگور و هگل، برکشیده شدن جامعه در برابر فرد توسط هگل است. کیرکگور که دل‌سپرده فردانیت بود، با جمع‌گرایی هگلی از بیخ و بن مخالفت داشت. برای درک بهتر مراد کیرکگور، خوب است ابتدا موضع هگل را از زبان بردلی، فیلسوف ایده‌باور انگلیسی، آن‌طور که سینگر آورده است تشریح کنیم. بردلی

بر آن است که کودک در خلاء متولد نمی‌شود، بلکه در متن یک جامعه چشم به جهان می‌گشاید و با زبانی که زبان مشترک ملت اوست رشد می‌کند. درون همان زبان است که احساسات و اندیشه‌های مربوط به فرهنگ ملی او متجلی می‌شوند. کودک پیش از آن که خود را به‌مثابه فردی مستقل بینگارد، تمامی این سرمشق‌های نظری و عملی را هضم و از آن خود کرده است، لذا رد و طرد جملگی این امور در حقیقت قلم بطلان کشیدن فرد بر خود اوست. به‌دیگر سخن در یک جامعه اندام‌وار، که مد نظر هگل است، رابطه رفت و برگشتی میان کل و اجزاء برقرار است، به‌نحوی که تداوم اجزاء مگر درون کل میسر نیست و زندگی کل نیز از طریق حیات اجزاء تضمین خواهد شد (سینگر، ۱۳۸۹، ص ۷۷ و ۷۸). کیرکگور این تلقی را غیرمسئولانه می‌انگاشت و فکر می‌کرد مستلزم این است که بار تصمیم‌گیری را از دوش خود برداشته بر گرده جامعه بیندازیم. از نظر کیرکگور هر کدام از ما می‌بایست در راه «من» شدن قدم برداریم و دیگران در پیمودن این مسیر نمی‌توانند کمک‌حالمان باشند، این امری بر گردن خود ماست بدون آن که حقیقت ازلی و ابدی‌ای راهنمای عمل ما باشد (اندرسون، ۱۳۸۷، ۱۴۰). در واقع از آن‌جا که حفظ فردانیت آدمی برای کیرکگور از اعلا درجه اهمیت برخوردار بود، او به همان سان که با نگاه ناسیونالیستی هگل، که ملت و جامعه را در برابر فرد برمی‌کشید، مخالفت می‌کرد بر مسیحیت رسمی نیز، که روی امت مؤمنان تاکید می‌نمود، خرده می‌گرفت. به عبارت دیگر هر کلیتی، اعم از امت و ملت، نزد کیرکگور انتزاعی پوچ است که حتی از حقیرترین افراد هم بی‌ارزش‌تر است (همان، ص ۳۳). اگر فرد تکین کنار گذاشته شود، مسیحیت از اساس باطل خواهد شد زیرا مسیحیت مستلزم ورود فرد به رابطه مستقیم با خداوند است نه آنکه آدمیان از رهگذر تاریخ، نژاد، امور انتزاعی و واسطه‌ها با خداوند ارتباط برقرار کنند؛ در این راستا وی مسیحیت رسمی را شبح مسیحیت معرفی می‌کند (Kierkegaard, 2012, p 199).

۳،۱. نقد نهاد کلیسا

کیر کگور باور داشت که مسیحیت رسمی فرسنگ‌ها با مسیحیت عهد جدید فاصله دارد و نقد آن را وظیفه الهی خود قلمداد می‌کرد، اما غیر از نقد کلیسا در معنای جماعت مؤمنان، به نقد کلیسا در معنای یک نهاد مدنی هم پرداخته است. می‌دانیم در دانمارک روزگار وی و ای بسا در دیگر سرزمین‌ها کسانی به موعظه آموزه‌های عیسی مسیح می‌پرداختند که خود کارگزاران سلطنت و مردان سیاست بودند. اما جلال و جبروت آیین کلیسایی را، که یک اسقف بلندمرتبت به جای می‌آورد، چگونه می‌توان با نحوه موعظه مردی قیاس کرد که تحقیر و مسخره شد و در کمال مظلومیت بر بالای صلیب جان داد؟ مسیحیت رسمی در راهی گام می‌زند که راه عیسی مسیح نیست، حال آن‌که اگر حواری راستین او باشید، باید شیوه زیست او را نصب‌العین خود قرار دهید.

بحث اخیر کیر کگور را بهتر از هر جای دیگری می‌توان در ماجرای سخنرانی اسقف مارتسن پس از فوت اسقف مینستر دنبال کرد. مارتسن و مینستر هر دو از اسقفان عالی‌رتبه کلیسای دانمارک بودند. وقتی مینستر فوت کرد، مارتسن در مراسم بزرگداشت وی، از او به‌عنوان «شاهد حقیقت» یاد کرد. این تعبیر شدیداً خشم کیر کگور را برانگیخت، خصوصاً که این تعبیر برای کیر کگور شاخص و سنج‌ای روشن برای تمیز دادن مسیحیت راستین از مسیحیت رسمی بود (Evans, 2009, p 10). وی در تشریح مولفه‌های برساننده یک شاهد حقیقت به این موارد اشاره می‌کند: زندگی شاهد حقیقت باید از خوشی و لذت تهی باشد. در واقع نه تنها نباید چنان شخصی به کام‌جویی از زندگی و عشرت‌طلبی پردازد، بلکه باید زیستی ملامت‌آمیز از رنج را تجربه کند. باید مورد استهزا و تمسخر قرار بگیرد، باید فقری جان‌کاه را از سر بگذراند به حدی که گاهی نان یومیه خود را هم نداشته باشد. شاهد حقیقت از یک زندان به زندان دیگر برده می‌شود، شکنجه می‌گردد، اعدام و سوزانده می‌شود و خاکسترش به باد سپرده خواهد شد (Kierkegaard, 1991a, p 7). حال پرسش مشخص کیر کگور این

است که آیا به‌راستی اسقف مینستر را، که زندگی راحت و آسوده‌ی یک روحانی عالی‌مقام را از سر گذرانده بود، می‌توان شاهد حقیقت نامید؟! کیرکگور در این جا به مقایسه‌ی سبک زندگی یک اسقف بلندمرتبه با شهدای مسیحی می‌پردازد؛ برای نمونه قدیس پولس در رساله‌های گوناگون خود بارها سخن از این می‌گوید که خود یا همراهانش به دادگاه فراخوانده شده‌اند، به زندان افتاده‌اند یا حتی در معرض افکنده شدن مقابل شیران بوده‌اند (2nd to Timothy, 2006: {4:17}).^۱

۳،۲. نقد ساده‌سازی مسیحیت

همانطور که در بحث پیشین گفته شد دینداری اصیل با لذت‌جویی و خوش‌گذرانی سازگار نیست و مستلزم درد و رنج است. مسیحی بودن کاری ساده نیست و مستلزم مبادرت به کارهای دشوار است. یکی از این کارها قربانی کردن و عزیزترین داشته را فدا ساختن است که مصداق اتم و اکمل آن را در شهسوار ایمان، یعنی ابراهیم، باید جست. در این جا به ذکر این نکته بسنده می‌کنیم که قربانی دادن در راه خداوند، که به‌زعم کیرکگور یکی از شاخصه‌های اصلی زیست دینی است باعث می‌شود تا هرگونه تلاشی برای ساده کردن مسیحیت ناممکن شود. مسیحی راستین باید برای تحقق اراده‌ی خداوند از مهم‌ترین داشته‌های خود در زندگی بگذرد. کیرکگور هم احساس می‌کرد که رسالت او اقتضای آن دارد تا مسیحیت را به همان سختی‌ای که در شکل اصیل خود بوده معرفی نماید و از هرگونه سازش کاری‌ای جهت تسهیل دین روی بگرداند. درواقع او معرفی دوباره‌ی مسیحیت را وجهه‌ی همت خویش ساخت و در این راه از پرداخت فدیة، که همانا دست کشیدن از عشق‌اش، یعنی رگینا، بود نیز کوتاهی نکرد. کیرکگور که مسیحیت آبکی بورژوازی را هیچ

---

۱. البته بعضی معتقدند بیان پولس در این جا استعاری بوده و اشاره‌ای به شیطان است، چه او در جای دیگری نیز از شیطان به‌مثابه‌ی شیری غرآن یاد کرده است. بااین‌همه مسیحیان اولیه در قلمرو امپراتوری روم متحمل رنج و شکنج بسیار شدند. برای نمونه نگاه کنید به کشتار مسیحیان در لیون و کارتاژ. (Durant, 1963, Vol. 3, Book. 5, Chapter. XXX: The War of Church & State)

نمی‌پسندید، دامنه سخت‌گیری را تا بدان جا رسانید که حتی از جاری ساختن نام مقدسات بر زبان ابا داشت و معتقد بود که نام‌هایی چنان بزرگ را نباید لقلقه زبان ساخت و به بیهودگی در دهان گرداند. وی در کتاب *مراحل راه زندگی* در پیوند با این موضوع می‌گوید: «عجیب است که این‌ها [چینیان] نیز رسمی مانند رسوم یهودیان دارند. نام کنفوسیوس، خو یا ژو است اما هنگامی که آن نام در متون مقدس ظاهر می‌شود، مردمان از بر زبان راندن‌اش بر حذر داشته شده‌اند و توصیه شده تا آن را به صورت مو تلفظ کنند. این درست به‌سان مورد یهوه [نزد یهودیان] است. شیوه بی‌ادبانه‌ای که مسیحیت رسمی در قبال نام مسیح در پیش می‌گیرد سربه‌سر غلط است. جالب آن‌که من شخصاً، این تجربه را داشته‌ام که تا مدت‌های مدید از بر زبان جاری ساختن نام مسیح در برابر هر کسی ناتوان بودم زیرا این کار [آوردن نام مسیح] را بس جدی قلمداد می‌کردم» (Kierkegaard, 1991b: 658).

حاصل آن‌که دینداری را یا باید در شکل اتم و اکمل آن به جای آورد یا یک‌سره وانهاد. خداشناسی مردمان، نزد وی سطحی و مبتنی بر تصویری کودکانه از خداوند است. او دختر جوانی را مثال می‌زند که «برایش خداوند بسیار شبیه عموی بزرگی است که در ازای شنیدن کلام شیرینی از دهان یک کودک، حاضر است هر کاری برای او بکند» (Ibid: 236). چنین دختری هرچه هم دوست‌دار آن عمو باشد باز هم اگر روزی دل در گرو عشق کسی داشته باشد، معشوق را از خداوند دوست‌تر خواهد داشت (Ibid). حال آن‌که اگر بناست خداوند، محور و مدار زندگی کسی باشد آن شخص باید بداند که غیرت ایزدی، غیرسوز است. بنابراین در حالی که مسیحیت رسمی در پی ساده‌سازی مسیحیت است مسیحیت اصیل اقتضائاتی بس دشوار دارد.

۴. جنبه ایجابی

تا بدین جا به نقدهای کیرکگور نسبت به دریافت‌های رایج و رسمی از مسیحیت پرداختیم و متوجه شدیم که مسیحیت اصیل نزد وی اولاً با ژرف‌اندیشی فلسفی و تاریخی درباب دین،

ثانیاً با نهادمند و توده‌ای کردن دین هیچ سازگار نیست و ثالثاً زندگی مسیحی حقیقی، زندگانی‌ای سهل و ساده نبوده، بلکه مستلزم فداکاری است. از سه نکته‌ی اخیر می‌توانیم سه شاخصه‌ی اصلی مسیحیت اصیل را که کیرکگور «دینداری ب» می‌نامید استنباط کنیم، یعنی ایمان، فردانیت و رنج.

۴.۱. ایمان

شاید نام کیرکگور بیش از هر چیز دیگری با ایمان و ایمان‌گرایی گره خورده باشد. برای فهم منظور وی از ایمان، خوب است به نسبت میان عقل و ایمان نزد وی پردازیم. اگر عقل را در این جا قوه‌ای در نظر بگیریم که به گردآوری شواهد و قرائن برای باورها می‌پردازد، این نسبت روشن‌تر خواهد شد. شواهدی که عقل با آن‌ها سروکار دارد می‌توانند پیشین یا پسین باشند. به دیگر سخن از شهود منطقی منشأ بگیرند یا از تجربه‌ی حسی ما اعم از این که ناظر به طبیعت باشد یا ناظر به تاریخ. از سوی دیگر همین عقل جستجوگر در زمان کنش هم ناظر به درستی یا نادرستی اعمال داوری می‌کند و در بحث‌های اخلاقی نیز کوشش می‌کند تا موضعی خاص را موجه یا ناموجه بداند. طرفه‌ی آن که ویژگی اصلی عقل در بحث حاضر، خصلت توجیه‌کنندگی آن است. این تلقی از عقل، که در عصر روشنگری، نیرومندترین مدافعان خویش را پیدا می‌کند، ما را مکلف می‌سازد که برای به کرسی نشاندن باورهای خود، خواه در بحث با دیگران و خواه در درون خودمان، هماره و همه‌جا دست به عصای شواهد حرکت کنیم. جان لاک در کتاب *رساله‌ای در باب فاهمه‌ی انسانی*، از نوری سخن می‌گوید که هریک از ما در خود داریم. نور عقل که عبارت از بررسی شواهد است؛ به دیگر سخن نوری که از آن برخورداریم تا راه را از چاه بازشناسیم جز شواهدی نیست که بتوانیم به سود گزاره‌ای پیدا کنیم. اگر گمان کنیم که منبع نور دیگری هم در کار است که ما را بدون استمداد جستن از عقل می‌تواند مستقیماً به حقیقت برساند، در واقع اسیر دست شاهزاده‌ی تاریکی شده‌ایم زیرا وقتی پای شواهد و قرائن در میان نباشد و شخص شورمندانه

بر وحی یا الهام پای بفشرد، دیگر نخواهیم توانست الهامات ربانی را از القائات شیطانی تمیز بدهیم (Locke, 1999, p 700). آن‌چه در باب لاک گفتیم همانا جوهره جنبش روشنگری است؛ فیلسوفان مختلف عصر روشنگری در باب این که شواهد را باید از تجربه حسی برگرفت یا از ژرف‌اندیشی منطقی، اختلاف نظر داشتند، ولی این بصیرت که ما باید عقاید خود را با شواهد پشتیبانی کنیم، میان ایشان مشترک بود. علاوه بر این که شخص خردمند باید باورهای خود را با شواهد متناسب سازد، خود آن شواهد نیز باید خصلت بیناذهنی داشته باشند؛ به‌دیگر سخن باید هر شخص دیگری نیز بتواند شواهد مدنظر را بررسی کند، به نکته اخیر بازخواهیم گشت.

اما ایمان مدنظر کیرکگور در نقطه مقابل این بصیرت عصر روشنگری بسط یافته است، کیرکگور را با جستجوی عقلانی کاری نیست؛ دیدیم او نه وقعی به براهین اثبات وجود باری نهاد و نه با پژوهش‌های تاریخی بر سر مهر بود. اما برخی صاحب‌نظران بر آن‌اند که کیرکگور به‌رغم مخالفت با بینه‌جویی عصر روشنگری، الگوی واحدی از ایمان به‌دست نداده است و دست‌کم دو تصور متفاوت از ایمان را می‌توان در آثار وی سراغ گرفت. جیمز کلنبرگر بر آن است که تلقی یوهانس د سلنتیو در کتاب *ترس و لرز* با تلقی یوهانس کلیماکوس در کتاب *مؤخره غیرعلمی نهایی* متفاوت است. در مؤخره ما با تعریف مشهور «حقیقت انفسی بودن است» مواجه هستیم. مسئله در آن‌جا عبارت است از این که ایمان در تقابل کامل با هرگونه بینه‌جویی است و اگر غیر از این باشد اساساً ایمان نیست. اگر ما توانسته بودیم، وجود خداوند را اثبات عقلانی کنیم یا اعتقاد به مصلوب شدن مسیح را از ره‌گذر یافته‌های تاریخی به کرسی بنشانیم، دیگر اصلاً نیازی به ایمان نبود. در نتیجه کیرکگور در مؤخره می‌گوید چون امر X نامعقول است، بدان ایمان دارم. این در حالی است که در *ترس و لرز*، ابراهیم از وعده خداوند آگاه است؛ خداوند بر وی آشکار شده و به او وعده داده بود که او به‌واسطه اسحاق، پدر ملت‌ها خواهد شد. به‌دیگر سخن در *ترس و لرز* قرینه‌ای به سود

ایمان ابراهیم وجود دارد، زیرا او با خداوند مواجه شده و بشارت ایزدی را دریافت داشته است حال آن‌که در مؤخره هیچ شهادی در کار نیست (Kellenberger, 1997: 11). البته روشن است که قرینه‌ای که ابراهیم در اختیار دارد قابلیت انتقال ندارد، دیگران در وحی‌ای که به ابراهیم رسیده شریک و سهم نیستند، ولی دست کم برای خود او قرینه‌ای وجود دارد. با این همه ایمان در هر دو کتاب، شورمندانه است، از سر عرف و عادات نیست و مربوط به پیوندی شخصی با خداوند است (Ibid). در نتیجه ایمان کیر کگوری یا بالکل هیچ استنادی به شواهد ندارد یا دست کم از توضیح موضع خود و تبیین آن برای دیگران ناتوان است و همین امر آن را مستلزم شورمندی بی‌پایان می‌سازد.

علاوه بر این ایمان تنها از جنس باور و عقیده نیست بلکه از جنس عمل است؛ کیر کگور گلایه می‌کند که فلسفه مدرن وقتی به تحلیل ایمان می‌پردازد آن را به باور داشتن فرو می‌کاهد، لذا کل مسیحیت را مبدل به نظامی از اعتقادات می‌سازد که باید فهمیده شود حال آنکه به زعم وی این رویکرد از اساس نادرست است (Kierkegaard, 1991c, p 131). به دیگر سخن اعتقاد به خداوند باید سبب‌ساز تحولی وجودی و عملی در ما گردد. در رساله یعقوب خاطر نشان شده است که نباید کسی به خاطر باور به یگانگی خداوند بر خود بی‌الد چه شیاطین نیز به یگانگی خداوند باور دارند و می‌دانند که گزاره «خداوند، یکتاست» از صفت صدق بهره‌مند است، اما دانستن این موضوع، نقشی در دگرگونی وجودی ایشان ایفا نمی‌کند (Epistle of James, 2006, p {2:19}).

۴,۱. فردانیت

یکی از عمده‌ترین دلایلی که کیر کگور را پدر انگریستانسیالیسم دانسته‌اند همانا تأکید او بر اهمیت فرد بودن است. آوردیم که کیر کگور با اشکال گوناگون جمع‌گرایی هیچ سر سازگاری نداشت. شخصی که در زندگی غوطه‌ور است و نادانسته زندگی خود را مطابق ارزش‌های یک ملت یا شرایع یک امت سامان می‌دهد، در واقع خود را از خطرات تصمیم‌گیری مستقل رها کرده و بار مسئولیت را بر گرده جمع انداخته است. چنین شخصی

خود را از مهم‌ترین ویژگی آدمی، که همین قوت و قدرت تصمیم‌گیری است، محروم کرده است. کیرکگور خاطر نشان ساخته بود که ارزش فرد از اموری انتزاعی چون ملت، امت، مردم و... بیشتر است. بدین ترتیب مسیحیت راستین مستلزم حفظ فردانیت در بالاترین حد آن است. این اندیشه کیرکگور را نباید به منزله خودخواهی تلقی کرد. چون خداوند با نوع بشر در کلیت آن رابطه ندارد، بلکه با فرد در ارتباط است (اوهارا، ۱۳۹۸، ص ۳۰). درحقیقت نفی دینداری کلیسایی از سوی کیرکگور، پیوند آشکاری با پذیرش دینداری فردگرایانه دارد. رویکرد اخیر کیرکگور، به عنوان یک پروتستان، شباهتی تام با دیدگاه مارتین لوتر در نفی مذهب کاتولیک دارد؛ گرچه در زمان حیات کیرکگور کلیسای لوتری دانمارک نیز سبک و سیاقی مشابه کلیسای کاتولیک داشت، اما بصیرت اصلی لوتر مبنی بر این که برای نجات، نیازی به واسطه شدن کشیشان و روحانیون نیست، در دینداری فردگرایانه کیرکگور نیز موثر افتاده است. کیرکگور در ترس و لرز می‌گوید: «ایمان به معنای آن است که فرد تکین برتر از امر کلی است» (Kierkegaard, 1983, p 55). این فردانیت در سیره شخص مسیح نیز متجلی بوده و کیرکگور بدان اشاره کرده است: «جماعت در واقع تهی از راستی است. مسیح از آن روی به صلیب کشیده شد که کاری با جماعت نداشت (گرچه خطاب به ایشان سخن می‌گفت). او خواهان تشکیل حزب، گروه ذی‌نفع و جنبش توده‌ای نبود، بلکه می‌خواست همانی باشد که بود، یعنی حقیقت، که به فرد تکین مربوط است. بنابراین هر کس که خالصانه خدمت‌گزار حقیقت باشد، در واقع شهید است. جلب توجه جماعت هنری نمی‌خواهد؛ تنها ناراستی، مزخرفات و اطلاع‌اندکی از عواطف انسانی لازم است. لذا هیچ شاهد حقیقتی جرأت سروکار داشتن با جماعت را ندارد» (Kierkegaard, 2003, p 23). بنابراین هم‌رنگ جماعت شدن باعث از میان رفتن فردانیت و اصالت خواهد شد، اما هم‌رنگ نشدن به رنج خواهد انجامید. کیرکگور بر آن است که ارباب دیانت رسمی به شخص اندرز می‌دهند که همانند دیگران است و مزیتی نسبت به ایشان ندارد، لذا اگر کسی از این هم‌رنگی

و هم‌سانی ناخشنود باشد و بخواهد گوهر خویش را هویدا سازد، از قضا مورد طرد و لعن توده‌های مردم قرار خواهد گرفت و به خودسری و خودخواهی متهم خواهد شد؛ حال آنکه از چشم‌انداز عهد جدید این شخص واجد یکی از اوصاف مسیحی راستین شده است: منفور بودن از دید مردم (Kierkegaard, 2009b, p 314 & 315). در واقع زندگی شخص در راستای حفظ فردانیت دستخوش رنج می‌شود؛ رنجی که مولفه بعدی مسیحیت اصیل است.

۴.۳. رنج

می‌دانیم در نگرش مسیحی، رنج محصول خطای آدمی و تقاص سرپیچی از فرمان خداوند است. شیطان که در قالب ماری، حوا و از طریق وی آدم را فریفت و به خوردن میوه ممنوعه برانگیخت، باعث رانده شدن ایشان از بهشت و هبوطشان بر زمین شد. این رویداد ناگوار سرمنشأ ورود آدمی به جهانی شد که مالا مال از رنج است. آدم نخستین گناه کرد و جزای گناه، رنج و در نهایت مرگ است. اما به گواهی انجیل یوحنا، عشق خداوند به انسان چنان زیاد بود که حاضر شد فرزند دل‌بند خویش را قربانی انسان کند، بلکه از بار گناهان سنگین وی قدری کاسته شود: «زیرا خداوند آن‌چنان [مردم] جهان را دوست می‌داشت که تنها فرزند خویش را فدا ساخت تا هر که به او ایمان آورد هلاک نگردد، بلکه حیات جاودان یابد. خداوند فرزند خویش را برای محکوم کردن [مردمان] به جهان نفرستاد بلکه برای نجات ایشان فرستاد» (John, 2006: {3:16} & {3:17}).

اما دیدیم کیرکگور ایمان به مسیح را که در آیات پیش گفته مایه نجات دانسته شده، تنها در تصدیق واقعیت تاریخی عیسی و مرگ فدی‌ه‌وار او نمی‌دانست، بلکه مؤمن راستین کسی است که بکوشد هم‌چون مسیح روزگار بگذراند و به تعبیر توماس آکمپیس، اقتدا به مسیح را سرلوحه خود قرار دهد. کسی نخواهد توانست به مسیح اقتدا کند، مگر آن‌که رنج و شکنجه فراوان وی را نیز متحمل شود. رنجی مقدس که ما را از گناه پالوده می‌سازد. بدین ترتیب زندان، شکنجه، گرسنگی، عریانی و همه مصائب قابل تصور را باید در عداد رنج‌هایی

به حساب آوریم که مسیحی راستین باید با آن‌ها مواجه شود. اما اگر گمان کنیم که شخصی با تبلیغ مسیحیت می‌تواند زندگی دنیوی راحت، مرفه و فارغ از رنجی برای خود فراهم کند، اساساً یا فهم درستی از مسیحیت نداریم یا دانسته آن را دست‌مایه آسودگی خود ساخته‌ایم. کیرکگور بر آن است که مبلغ کتاب مقدس باید رنج کشیدن در راه عقیده را نیز به جان بخرد (Kierkegaard, 1991a, p 20). مسیحیت رسمی مجموعه‌ای از مسیحیان افتخاری را شامل می‌شود که از دید کیرکگور به‌سان دارندگان دکترای افتخاری هستند، که هرگز نه رساله‌ای نوشته‌اند و نه از رساله‌ای دفاع کرده‌اند (Kierkegaard, 1991c, p 231). به عبارت دیگر پرهیزگاری راستین چیزی نیست، مگر روی برتافتن از همه چیز فقط و فقط برای خدمت به خدا. مسیحی راستین از نگاه کیرکگور حاضر است رنج را با تمام وجود به جان بخرد، زیرا دریافته است که رنج کشیدن در این جهان بخشی جدایی‌ناپذیر از مسیحیت راستین است (Kierkegaard, 1990, p 169). کارل یوآخیم براندت، کشیش و نویسنده دانمارکی، در شرح گفتگوی خود با کیرکگور بر این نکته اشاره می‌کند که او تصمیم داشت تنها نوشته‌های اعدام شدگان را بخواند زیرا معتقد بود چنین نوشته‌هایی ارزش خواندن دارند، چراکه نویسندگان آن‌ها جان بر سر عقیده‌شان نهاده‌اند. براندت بعد که با خود اندیشید، سخن کیرکگور را یک‌سره با مسیحیت سازگار یافت، زیرا که شخص نجات‌دهنده یعنی عیسی مسیح و نیز جملگی شهدای مسیحی در واقع جان بر سر سخنان و بیانات خویش نهاده بودند (Kirmmse, 1996, p 60).

۴. نتیجه‌گیری

کیرکگور را می‌توان در شمار فیلسوفانی آورد که شورمندانه‌ترین دفاع‌های ممکن را از مسیحیت کرده‌اند، اما بخش بزرگی از این دفاع نه ناظر به شکاکان و ملحدان، بلکه ناظر به خود مسیحیان است! به‌دیگر سخن کیرکگور کوشید تا از مسیحیت در برابر کسانی که خود را مسیحی می‌انگارند، دفاع کند و به ایشان بفهماند که نه تنها فهم کلیشه‌ای آنان از مسیحیت

پیوند استواری با گوهر مسیحیت ندارد، بلکه در غالب موارد در تضادی آشکار با آموزه‌های عیسی مسیح است. او تمام هنر نویسندگی و استعداد فلسفی خویش را به خدمت گرفت تا نشان دهد مسیحیت چه نیست و چه هست. حاصل کار، ترسیم سیمایی شورانگیز اما در عین حال ترسناک از مسیحیت بود، زیرا کیرکگور شروط مسیحی بودن را چنان دشوار وضع کرده است که کمتر کسی می‌تواند چنین شروط دشواری را احراز نماید. البته خود کیرکگور نیز ادعا نداشت که یک مسیحی حقیقی است، او سودای فخرفروشی ریاکارانه به دیگران را در سر نداشت، بلکه تنها می‌خواست به دیگران بفهماند که گرچه خود دعوی مسیحی بودن ندارد، ولی توانسته به آنان نشان دهد که ایشان نیز اصلاً و ابداً مگر به اسم، مسیحی نیستند.

در مسیحیت مطلوب وی عنصر آسودگی یک‌سره از میان رخت بر بسته است. این ناآسوده بودن، هم ناظر به افکار است و هم ناظر به اعمال. به عبارت دیگر، کیرکگور با پشت کردن به شواهد و فارغ ساختن مسیحیت از لنگرگاه دقت‌نظری مابعدالطبیعی و کاوش‌های تاریخی، عقل را از آنچه می‌توانست آسوده‌اش سازد، محروم ساخت. از سوی دیگر با معرفی مسیحیت به مثابه اقتدا به مسیح، آسودگی در عمل و زندگی را نیز از مسیحیان ستاند، و به‌طور مشخص کشیشان را تشویق کرد که به‌جای ارتزاق از قبل تدریس آموزه‌های مسیحی در کلیسا، مدرسه یا دانشگاه به لوازم دشوار مسیحی بودن تن در دهند؛ رنج، مشقت و خواری را به‌جای خوش‌باشی و آسایش به جان بخرند. به‌دیگرسخن کیرکگور معتقد بود مسیحیت رسمی، مسیحیت را به مجموعه آموزه‌های یک معلم اخلاق فروکاسته است که تعالیم‌اش از خود وی مهم‌تر هستند، حال‌آنکه به‌زعم کیرکگور این عین کفرگویی است زیرا در اینجا شخص معلم و زندگی او از تعلیماتی که داده بسی مهم‌تر است (Kierkegaard, 1991c, p 115 & 116). کیرکگور مسیحیت و مسیحیان رسمی را به ریاکاری متهم و آنان را به مار تشبیه کرد، یعنی همان تشبیهی که مسیح درباب کاهنان و

فریسیان به کار بسته بود؛ مسیحیت رسمی در ظاهر آرامگاه پیامبران و نیکان گذشته را تقدیس می‌کند، ولی در عمل نسبتی با رنج عیسی مسیح ندارد (Kierkegaard, 2009b, p 133). او حتی کوشید زبان مؤمنان را از تکرار بیهوده واژگان مقدس، که هیچ فهمی از آن ندارند، پاک کند؛ بهتر است هرگز از پسر خداوند یا از شاهد حقیقت سخن نگوئیم تا این که چنین واژگانی مرتب بر زبان ما جاری باشند، آن‌هم در وضعیتی که زندگی ما کوچکترین نسبتی با آن‌ها ندارد. در واقع به نظر می‌رسد از نگاه کیرکگور، اگر هیچ کس مسیحی نباشد بهتر است تا آن که کرور کرور مسیحی اسمی وجود داشته باشند.

اما از سوی دیگر، کیرکگور سعی کرد تا آسایشی را، که این گونه از دست رفته بود با شور و عشقی که قلب باید مالا مال از آن باشد جایگزین کند. ایمان که در واقع ورود به رابطه‌ای عاشقانه، شورمندانه و شخصی با خداوند است، دریچه‌ی ساحت دیگری از هستی را به روی مؤمن می‌گشاید و او را از سردی و بی‌تفاوتی رهایی می‌بخشد. ایمان، ناامیدی و یأس را درمان می‌کند و مؤمنان را به نجات‌دهنده‌ی خویش متصل می‌سازد. از رهگذر ایمان به امر محال و نامعقول است که معجزه روی می‌دهد و آن‌چه در راه خداوند قربانی گشته، دوباره فراچنگ خواهد آمد و در نهایت از رهگذر همین ایمان است که پوچی زندگی مرتفع خواهد گشت.

منابع

- اندرسون، سوزان لی (۱۳۸۷)، *فلسفه کیرکگور*، ترجمه خشایار دیهیمی، تهران: انتشارات طرح نو.
- اونس، استیون (۱۳۹۷)، *سورن کیرکگور: پاره‌های فلسفی*، ترجمه محمدهادی حاجی‌بیگللو، تهران: زندگی روزانه.
- اوهارا، شلی (۱۳۹۸)، *کی‌یرکگور*، ترجمه نادیا بدری‌زاده، تهران: نشر ثالث.
- بارنز، جانانان (۱۳۸۶)، *برهان وجودی*، ترجمه احمد دیانی. قم: پژوهشگاه علوم و

فرهنگ اسلامی.

- سینگر، پیتز (۱۳۸۹)، هگل، ترجمه عزت‌الله فولادوند، تهران: انتشارات طرح نو.
- کارلایل، کلیر (۱۳۹۸)، کیرکگور: راهنمای سرگشتگان، ترجمه محمدهادی حاجی بیگلو، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

- *Gospel of Matthew* Published in PDF Format of the King James Version of the Holy Bible, can be downloaded at www.davince.com/bible
- *Gospel of John* Published in PDF Format of the King James Version of the Holy Bible, can be downloaded at www.davince.com/bible
- *First Epistle to the Corinthians* Published in PDF Format of the King James Version of the Holy Bible, can be downloaded at www.davince.com/bible
- *Second Epistle to Timothy* Published in PDF Format of the King James Version of the Holy Bible, can be downloaded at www.davince.com/bible
- Bøgeskov, Benjamin Olivares (2016), *Thomas Aquinas: Kierkegaard's view Based on scattered and uncertain sources*. Published in *Kierkegaard and the Patristic and Medieval Traditions*, New York: Routledge.
- Copleston, Frederick (1946), *Arthur Schopenhauer: Philosopher of Pessimism*. Published by the Jesuit Fathers of Heythrop College, Distributed by the publishers of the Holy See.
- Durant, Will (1963), *the Complete Story of Civilization*, New York: Simon & Schuster.
- Evans, C Stephan (2009), *Kierkegaard: An Introduction*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kellenberger, James (1997), *Kierkegaard and Nietzsche: Faith and Eternal Acceptance*, Hampshire: Macmillan Press Ltd & New York: St Martin Press Ltd.
- Kirmmse, Bruce (1996), *Encounters with Kierkegaard: a life as seen by his Contemporaries*. Collected, Edited, and Annotated by Bruce Kirmmse. Princeton: Princeton University Press.
- Kierkegaard, Søren (2009a), *Concluding Unscientific Postscript*. Translated by Alastair Hannay. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kierkegaard, Søren (2009b), *the Moment and Late Writings*, Translated by Howard & Edna Hong, New Jersey, Princeton: Princeton University

- Press.
- Kierkegaard, Søren (1991a), *Attack Upon "Christendom"*, Translated by Walter Lowrie, Princeton: Princeton University Press.
  - Kierkegaard, Søren (1991b), *Stages on Life's Way*, Translated by Howard & Edna Hong, New Jersey, Princeton: Princeton University Press.
  - Kierkegaard, Søren (1991c), *Practice in Christianity*, Translated by Howard & Edna Hong, New Jersey, Princeton: Princeton University Press.
  - Kierkegaard, Søren (1962), *Philosophical Fragments*, Translated by David Swenson, Princeton: Princeton University Press.
  - Kierkegaard, Søren (1983), *Fear and Trembling & Repetition*. Translated by Howard & Edna Hong, New Jersey, Princeton: Princeton University Press.
  - Kierkegaard, Søren (2012), *Journals and Notebooks: Volume 6, Journals NB11–NB14* Edited by Bruce Kirmmse and K. Brian Söderquist. Princeton: Princeton University Press.
  - Kierkegaard, Søren (2013), *Fear and Trembling & The Sickness Unto Death*. Translated by Walter Lorie. New Jersey, Princeton: Princeton University Press.
  - Kierkegaard, Søren (1996), *Papers and Journals: Judge for yourself*. Translated by Alastair Hannay, UK: Penguin Books.
  - Kierkegaard, Søren. (1990), *For the Self- Examination*, Translated by Howard & Edna Hong, New Jersey, Princeton: Princeton University Press.
  - Kierkegaard, Søren (2003), *Provocations: Spiritual Writings of Kierkegaard*, Compiled and Edited by Charles E. Moore.
  - Locke, John (1999), *An Essay Concerning Human Understanding*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University.
  - Stern, Kenneth (1990), *Kierkegaard on Theistic Proof*, Published in *Religious Studies*, Vol. 26, No. 2, (Jun, 1990, pp. 219-226).
  - Young, Julian (2014), *The Death of God and the Meaning of Life*, London & New York: Routledge.